

Sagan om hästen (1740)

Sagan om Hästen är en allegorisk berättelse om Sverige och dess kungar. Den skrevs som ett inlägg i den politiska debatten, en maning till enighet och fred. Om ryttarna skulle vara svåra att känna igen, så finns hjälp i slutet av texten. Stavningen är moderniserad, men inte ord eller former.

Ur SAGAN OM HÄSTEN

Det var en gång en häst, som var på skjuts och blev rätt illa åtgången. Ja män - - - jag vill rätt säga rent ut: det var vår Grälle: han släpades en gång på skjuts och blev så obarmhärtigt medfaren, fattig kräk, att blodet stod ut genom mun och ljuskar och han ville störta på stunden. En ärlig man från Svedjenäs i Överbors socken fick se honom under största jämmern, medan han stod och flåssade, och kände igen honom: hästen hade hört till hans släkt och varit en den hederligaste fåle i häradet.

"En evig otack skullen I få, sade gubben till den sloken, som hade ridit honom så illa, det är omänskligt att så plåga kreatur: eller varföre han I flängt förbi rätta ombytet? Vad han I i sinne? Den andra rodnade i synen och sväljde: " Det är mitt ök", sade han, jag rår ju göra med mitt hors vad jag vill? jag köptet på en kyrkemarknad över tjugo mil härifrån" - - - "Hå, hå", sade gubben, "ästu av det slags folket? Nu vet jag vad du är: det var aldrig ditt ök: jag känner hagen, där hästen är van att gå i valle och jag såg honom där i går: så, så, junker, vi sku talas vid". Den andra hoppade i detsamma upp i sadlen och ville sin kos, men gubben fick honom i benet och slängde honom över på andra sidan, att han föll i backen som en mjölsäck. Dock, han kom strax upp igen och in över en gårdsgård: där förbannade han gubben med många blodiga eder och språng till skogs; men gubben tog hästen och lovade ett löfte, att en sådan kampe aldrig sku bli skjutsmärr så mycket han rådde.

När den ärlige gubben kom hem, kunde ingen i hela bygden så väl laga om Grällen som han: han visste så väl skaffa honom krafter igen, att han nu intet kunde trivas utan gubben; därför fick ock gubben äga honom genom laga avtal. Kreaturet blev så flinkt och fick sådant hull, att det var en glädje, och miste en hel hop små ovanor, som det nyss hade fått: det skyggde stundom, det steglade sig: man kan tänka, det hade alldeles varit bortskämt i munnen, men det var nu i så goda händer, att allt blev bättrat. Gubben red därmed till kyrkan och måste alla tillstå, att ingen bättre och sedigare kyrkefåle fanns i tolv socknar. Men i detsamma dog gubben: det var stor skada: jag suckar däröver ännu på Grällens vägnar.

Jerker, som äldste sonen, tog då denna goda egendomen i vård: han satte sig upp och red, men det hade intet den arten: hästen kände strax, att det intet var den rätta. Jerker var envis och självklok: allt som lunorne togo honom, satte han ett par långa fördärfeliga sporrar i sidan på kreaturet, att blodet spratt ut. Därpå kunde ej annat följa, än att hästen gjorde en gång ett snedsprång, så att Jerker tumlade i ett dike och bröt av sig lårbenet; aldrig kunde han sen stiga

på Grällen. "Det tänkte jag väl", sade Ivar: det var Jerkers bror, som gått och väntat på denna leken; "håll nu till goda, Jerker, du har nog farit viller en stund, att jag intet undrar på kreaturet: Styrbjörn och jag ha nog gått i fruktan, att du skulle rida oss omkull: se här, vi äro alldeles nedstänkte."

Därpå tillägnade sig Ivar den gode hästen, som gick tämmeligen spak under honom, och i sanning var Ivar intet den sämste ryttare: han lät hästen rita ut, när det skulle vara, och dessemellan gav han honom sitt rätta foder; men Ivar var något fallen till skrock: han hängde skator över hästen i krubban att avvärja krank och gjorde helgedomar av en hop vidskepelige marlockar i maen, varav hästen mädde värre än av gaste: därtill förmante han ock lilla Sigge, sin son: pilten hade lust att rida: han var redan god buss med valacken och färdig i sadlen, innan han nånsin fick lov att stiga på Grällen: men Styrbjörn, farbror hans, som såg gossens handlag, gick och log och tänkte göra honom ett spratt. Styrbjörn visste väl vartill Grällen dugde: han ville äga honom själv.

Då Sigge skulle rida, såg Styrbjörn efter doningarne, om allt var i sin riktighet, och smög så oförmärkt en gammal sporre under sadlen. Sigge lilla var intet väl till häst, förrän kampen begynte göra sats på sats, så att hatten flög av ryttaren: han grät och var glad, att han fick stiga av en stund: "Farbror", sade han, "Jag rider på valacken så länge, medan I kommen Grällen till gångs: jag vill ymsa om och stundom rida på den ena, stundom på den andra." - "Ja väl, lille vän", sade Styrbjörn, "men därför bör hästen intet vårdslösas och få oseder: han bör åtminstone känna sin herre; härupp ännu en gång och var karlvulen." Sigge steg till häst igen, gjorde kors för sig, som hans mor hade lärt honom, och klämde till det bästa han kunde, men Styrbjörn gav Grällen en dryg snärtsläng: visp, därmed var det gjort: kampen kände en hop ovanligheter på sig, så att han slog bakut och gjorde så mäktiga språng, att Sigge tumlade långa stycket bort i en damm. Styrbjörn tog sig en trumpen uppsyn och bannades men log i sitt sinne, och efter den stunden torde Sigge aldrig upp på Grällen. Han hölt sig sen vid valacken och svor illa på Styrbjörn, som narrat honom.

Men nog kände hästen, att han fått husbonde, när han fått Styrbjörn. Det är visst, Styrbjörn var en käck ryttare, men hård, så att röda blodet syntes på spiltbalkarne i de första dagar: gemenligen fick Grällen smaka karbasen och mycket liten havra. Han gick så agad, stackars kreatur, som en moderlös flicka: icke en otidig krumning en gång, icke ett vårdslöst steg, förrän han väckte upp sig av sig själv och när Styrbjörn mystrade, stod var lem i lydna. Man skulle aldrig trott, att det var samma häst, som hade vräkt av sig Jerker och Sigge. Imedlertid trevs han väl och det skadade honom intet, att han blev strängt hållen: Styrbjörn lät honom tämmeligen skala ut, så att han nog fick visa sin hurtighet för grannarna; men nu kommer jag till att tala om vår häst i sin rätta glans: man hade till den tiden intet så stort vetat av honom att säga.

Hilmer var son i huset och förstod ridkonsten av grund; det var en kämpagod ryttare: maken hade man intet hört talas om: när han satt i sadlen, så måtte var man tillstå, att man aldrig sett bättre ryttare och aldrig bättre häst. Hilmer arbetade upp munnen på Grällen med en lindrig trän; han travade ut honom, så att han höll jämn ordning med sina fötter och hade bogarne ledige; Grällen gick då i helt och kort galopp, till höger och vänster, i slapp, i trav och i all slags gång med sådan behaglighet, att ungdomen kom löpandes från alla byar att se på, när Hilmer red. Hästen fick lagom och gott foder, god ans, lagom aga, mycken frihet och intet självsvald: det kan skämma den bästa häst. När Hilmer aldrig så litet rörde tygeln, så visste Grällen vad

han mente, och han hade dessutan sådan kärlek för sin Hilmer, att hjärtat växte i honom var gång han kände hans minsta rörelser: "Så, så, min Grälle stackar", sade Hilmer stundom och klappade honom under halsen: då fick kreaturet sådant mod, att det krummade sig som en skönhet. När han hörde ludren, så reste han upp ett hurtigt huvud och man kunde lossa den största murbräcka bredvid örat, utan att han skulle göra den minsta nyck av skrämsel. Hilmer gjorde med honom ett skutt över en stor bäck, så att alla skreko till, som sågo därpå, och red in i garmossen, dit ingen vågade sig: man kan tänka, där var så farligt, att många av grannarna mist där sina kreatur, och Holger på öen hade där nyss förut så när förlorat sitt röda stod; men detta var nu så tappert ridit, att hela häradet förundrade sig. Hilmer synte då ut mossen, varav sen ett gott stycke blev intagit till beteshage för Grällen.
(- - -)

Vem är vem i texten?

Gubben - Gustav Vasa
sonen Jerker - Erik XIV
sonen Ivar - Johan III
lille Sigge - Sigismund, son till Johan III och
Katarina Jagellonica
sonen Styrbjörn - Karl IX
Hilmer - Gustav II Adolf
Holger på Öen - kungen av Danmark
Garmossen - Tyskland

Detta är förmodligen originaltrycket av Sagan om Hästen. Det finns i Riksarkivet.
Foto: Kurt Eriksson